

Opdelving van een Romeinsch gebouw bij Voorburg.

Het is bekend, dat onze naburen zich sedert vele jaren toeleggen op het opsporen van de overblijfselen der oudheid, zoo wel van Romeinschen, als van anderen oorsprong, die voor de oudste geschiedenis van zoo veel gewigt zijn, en die, eerst door de woestheid en onkunde der middel-eeuwen verduisterd, naderhand door de daarop gevolgde vermeerdering van bevolking, zoowel tot opbouw van latere steden, als tot bebouwing des lands, vernietigd zijn geworden. In Duitschland worden vele opdelvingen gedaan op kosten der verschillende regeringen: als van de Oostenrijksche regering te Salzburg, van de Pruissische bij Bonn, van de Neuwiedsche bij het stadje van dien naam; en verschillende maatschappijen: *der Thüringisch-Sächsische Verein, der Sächsische Verein, die Gesellschaft für Schlesische Alterthümer, der Geschichts-Verein Westphalens*, werken tot hetzelfde doel. In Frankrijk zijn de Prefekten belast met het verzamelen van berigten over de oudheden, elk in zijn departement, en de lands of stedelijke regeringen ondersteunen de opdelvingen aan de badstoven van keizer *Julianus* te Parys, aan de *Maison Carrée* te *Nîmes*, enz. In Engeland zijn het veelal de rijke grondbezitters, die op hunnen eigenen bodem een oudheidkundig onderzoek verrigten, waarvoor sedert eene eeuw de belangstelling gevestigd is door de *Society of Antiquaries* en de *Society of Dilettanti*.

De naauw op een gehoopte bevolking van ons land, deszelfs vroege bloei, en gedeeltelijk ook de natuur van den bodem hebben alhier, vooral in Zuid- en Noord-Holland, bijna alle sporen der vroegere bewoners doen verdwijnen. De hofstede *Arentsburg*, bij *Voorburg*, alleen, scheen nog niet geheel vernietigde overblijfselen der Romeinen te bevatten. Derzelve hoogte ligging in vergelijking van naburige landerijen, het vinden aldaar van Romeinsche Oudheden (waaronder vooral in den jare 1771, die van eene bronzen hand van een kolossaal beeld, door den heer van *Wijn* met groote belangstelling beschreven, de algemeene aandacht getrokken had) welk vinden nog altijd voortduurde; dit alles toonde aan, dat eene opdelving alhier niet zonder gevolg zoude wezen.

Z. M. heeft dus goedgunstig toegestaan, deze hofstede, die sedert lange jaren in vaste handen geweest was, en in den jare 1826 openbaar ter koop geveild werd, voor het rijk aan te koopen, met oogmerk om derzelve bodem te doen onderzoeken, en met het bestuur van dit onderzoek den ondergeteekende te belasten.

De opdelvingen hebben in dit loopende jaar, sedert de maand Junij tot nu toe, meestal met een aanzienlijk aantal arbeiders, plaats gehad; en derzelve uitslag is, zoowel voor de oudere geschiedenis des lands, als voor de oudheidkunde in het algemeen, reeds aanvankelijk zeer belangwekkend en leerzaam. Er zijn grondslagen van een uitgestrekt Romeinsch gebouw te gekomen, waarvan de meeste allerduidelijkst hebben kunnen nagespoord worden, en terwijl eenige weinige reeds te voren uit den grond uitgehaald waren, en slechts aan flauwe kenteekenen van den bodem herkenbaar zijn, leveren andere plekken weder nog het bestaande muurwerk, op, ter hoogte van meer of min ééne Nederlandsche el.

Men weet, dat de grond van *Arentsburg* en naaste omstreken ten allen tijde den naam van *den Burg* (oudtijds *het land ten Hoogen Burg*) behouden had, en dat zich over dit land een gemeente-voetpad van *Voorburg* naar *Rijswijk*, en dus O. en W., uitstrekke. Het voornaamste opgedolven gedeelte van het gebouw ligt vlak langs dit gewezen voetpad of *Burgpad*, en wel, aan de Noordzijde de lagere, meest op wit zand liggende grondslagen, en, aan de Zuidzijde, de hooger liggende, welke grootendeels rusten op kleigrond, aangehoogd met houtskool, asch, heele of fijn gestooten pannen en potwerk, en zelfs oester- en mossel-schelpen en dierenbeenderen.

Aan deze Zuidzijde is het, dat men de vermelde overblijfselen van eigenlijke muren vindt, in een paar vertrekken, die op eenigen afstand van elkander zijn, en die, merkelyk dieper liggende dan de overige, kelders kunnen geweest zijn. Het is merkwaardig, dat beide deze kelders met eenen put voorzien zijn: de Oostelykste heeft dien binnen in zijne muren, en deze put is in het vierkant gebouwd; bij den anderen kelder is de put, die ovaal gebouwd is, en op paalwerk rust, slechts weinige schreden verwijderd. Dit aanzienlijkste gedeelte der opgraving beslaat omtrent 80 ellen N. en Z., en 60 ellen O. en W.

Verder heeft men, bij gedeeltelijke onderzoekingen van den grond, ruim 55 ellen meer Noordwaarts op, nog een uitgestrekt stuk vloer, en nog ruim 70 ellen verder, dus meer dan 125 ellen van het eerstgenoemd, den grondslag van eenen langen muur gevonden, O. en W. loopende, en de geheele breedte van *Arentsburg*, (dat is omtrent 80 ellen) beslaande. Tot nog toe schijnt het, dat deze muur tot ringmuur van al het bovengenoemde diende, indien dezelve, niet tot een ander gebouw behoort. Dit is het eerste, welk de wandelaars van 's Gravenhage komende ontwaren. Een weinig meer naar

het Zuiden (omtrent 20 ellen) en wel bij het Oosteinde van den onderstelden ringmuur, moet een kleiner gebouw gestaan hebben, welligt met denzelfden verbonden, waarvan vele brokken van kolommen in witten kalkachtigen steen bijeen gevonden zijn, doch waarvan de grondslagen, zoo ver men ten minste tot nog toe gegraven heeft, bijna geheel vernietigd waren.

De bouwmaterialen, in het algemeen, zijn, zoo wel natuurlijke, meest Duitsche steen, als de bekende Romeinsche tigchels en pannen, alsmede lei voor de daken. Onder de pannen en andere gebakken steenen heeft men er vele met de merken van het XXXen sommige met die van het XVI. en X. Legioen; ook vele met het opschrift EX. GER. INF. (*Leger van Neder-Duitschland*) enz.

Dat de kalkmuren gekleurd en sommige met wel geteekend bloemwerk versierd waren, getuigen een groot aantal gevondene brokken.

De overblijfselen van vloeren zijn van kalk met klein gestooten pannen. Mozaïke vloeren, waarvan in oudere berigten melding bestaat, zijn hier nog niet te voorschijn gekomen.

De muren, in het thans opgegravene gedeelte, meestal tot op de grondslagen afgebroken zijnde, heeft men ook nog geene groote voorwerpen van kunst of van huisraad gevonden. Desniettegenstaande zijn er talloze stukken van het fijne Romeinsche aardewerk, bekend onder den naam van *terra sigillata*, of, bij anderen, van *terra samia*, voor den dag gekomen, waaruit een dertig- of veertigtal met figuren, genoegzaam geheel heeft kunnen zamengesteld worden, en vele andere zoo ver, dat men het grootste gedeelte der teekening kan zien. Deze allen maken eene fraaije en leerzame reeks uit van kunstwerken valn het tijdvak der Romeinsche keizeren, in eene soort van vaatwerk, waarvan bijna nooit ongeschondene voorwerpen te vinden zijn.

Eene andere reeks van 130 a 140 van deze, is gemerkt met namen der pottebakkers. De brokken van ander pot werk zijn mede in zoo grootaantal, dat men, bij gissing, ver over de 2000 bodems van dezelve telt. Onder deze zijn een aantal fragmenten van de groote olie- en wijnkruiken, die van onder in eene punt eindigen, denkkelijk de amphorae, of veelligt de dolia der Romeinen, welke insgelijks, of met heb ingedrukte merk der fabriek, of met het ingekraste merk van hun gewigt voorzien zijn.

Zeer veel gebroken glas komt ook te voorschijn, welke, aan de ooren, enz., te oordeelen, tot middelmatig groote flesschen behoord moet hebben.

De voorwerpen van huisraad en sieraad bestaan in brons, waaronder een klein liggend jagthondje uitmunt, en eenige kleedergespen, drie vingerringen, eenige schrijf-styli, koperen en ijzeren sleutels; alsmede een ijzer drievoetje waarbij eene soort van dito komfoor, een bronzen bekertje, en een slijpsteen schijnen te behooren; welke voorwerpen, alle vier in denzelfden waterput, in den eenen der kelders gevonden zijn. Doch wapentuig is er nog niet ontdekt.

Van inscriptien bezit men nog niets dan fragmenten, gevonden onder de stukken van kolommen, bij den onderstelden ringmuur. Een andere brok steen draagt twee letters uit de middeleeuwen meest gelijkende naar Gothische.

Terwijl de Nestor der Hollandsche geleerden penningen van *Constantinus*, en zelfs van *Valentinianus* vermeld heeft, als op Arentsburg gevonden, zijn er, bij de tegenwoordige opzettelijke opdelving, nog geene latere, dan van *Maximinus Pius* aangetroffen. Van deze zijn er verscheidene zilveren bijeen gevonden, met die van deszelfs naast voorgangers *Septimius Severus*, *Caracalla*, *Alexander Severus* en *Julia Mamaea*, alle in den kelder met den put. Nog eene andere plek heeft eene dergelijke vondst opgeleverd; doch over het algemeen is het grootste gedeelte derzelve in brons van de eerste en tweede grootte, van de eerste keizers, en verspreid gevonden. Doch ook van veel lateren tijd zijn een paar stuks in zilver te voorschijn gekomen, de een van Jan I, Graaf van Holland, de ander van *Maximiliaan* en *Filips* van Oostenrijk, en dus van de XIII. en XV. eeuwen.

Zoo ver zich het gevondene gebouw thans laat beoordeelen, gelijk hetzelve het meest naar de Romeinsche *villae*, of lustplaatsen in Engeland, waarvan verscheidene opgedolven en in plaat uitgegeven, doch bij vele oudheidkundigen, op het vaste land niet bekend [z]ijn. Gelijkenis met de Romeinsche legerplaats bij Neuwied, onlangs door de Heeren *Dorow* en *Hundeshagen* op nieuw uitgegeven, is nog weinig bespeurd, ten zij veelligt de twee middelste nog onvolledig bekende gebouwen van die legerplaats daartoe in aanmerking zouden komen. Zeker is het althans, dat de Romeinsche sterkte aan den mond des Rijns, het huis te *Britten*, thans door de zee verzwolgen, geenszins overeenkwam met het gesticht bij *Voorburg*, en veel kleiner was dan dit. Immers maakt het thans ontdekte, en zelfs de geheele grond van Arentsburg slechts een gedeelte uit van het Romeinsche gebouw, vermits de grondslagen ontwijfelbaar onder de aangrenzende eigendommen voortloopen. Doch jammer is het, dat eene in den jare 1771 geschotene sloot langs het voetpad, en dus dwars door Arentsburg, en dwars door het oude gebouw heen loopt, en derhalve een gedeelte der grondslagen vernielende, juist het verband

- 135 van de hoogere met de lager liggende gedeelten heeft afgebroken, welk nu zeer
moeijelijk in teekening te herstellen is, doch welligt, in geval van voortzetting der
opdelving, duidelijker zal worden.
Tot de beschrijving en uitgave met platen van deze belangrijke oudheidkundige
ontdekking op Lands kosten, heeft Z. M. goedgunstig vrijheid gelieven te verleen.
C. J. C. REUVENS.
- 140 Men zal trachten de opdelving nog eenige dagen, zoo lang het jaargetijde zulks
toelaat, bloot en zichtbaar te houden. Liefhebbers van oudheden, die verlangen dezelve
inmiddels te bezigtigen, kunnen zich, tot nadere aankondiging toe, te dien einde, met
opgaaf van naam en qualiteit, aanmelden op de hofstede zelve alle dagen van 12 tot 1½
145 ure.